

МОДУЛЬ 3

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ДИНАМІКА ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Тема 9. Політичні процеси: сутність і структура

Сутність політичного процесу. Поняття «політичний процес». Методологічні принципи аналізу політичних процесів.

Стадії (фази) політичного процесу. Формування політичних проблем. Висування проблем на авансцену (порядок денний) політики. Прийняття політичних рішень. Механізм реалізації рішень. Оцінка прийнятих рішень.

Види політичних процесів: внутрішньополітичний і зовнішньополітичний; відкриті (публічні) і приховані; революційні і еволюційні. Режими політичних процесів: режими функціонування, режим розвитку, режим занепаду. Взаємодії суб'єктів політики на центральному та регіональному рівні.

Процеси публічної політики. Публічна політика як процес виявлення і узгодження суспільних інтересів.

Методи прийняття рішень: раціональний, «метод гілок», змішано-скануючий.

Поняття політичної дії і політичної ситуації.

Політичний процес в Україні.

Тема 10. Політична діяльність. Політична поведінка. Політична участь

Поняття і сутність політичної діяльності. Діяльність у політичному процесі. Суб'єкти політичної діяльності: соціальні групи, організації, установи, індивіди. Об'єкти політичного впливу.

Види політичної діяльності: революція, контрреволюція, війни, реформи.

Види регулятивної діяльності: правова, управлінська, організаційна, виховна. Політичне самоврядування і саморегулювання.

Способи політичної діяльності: компроміс, консенсус, конформізм, політичний екстремізм. Владні способи активізації та гальмування політичної участі громадян. Вплив засобів масової інформації на політичну діяльність.

Специфіка політичної діяльності в Україні.

Визначення поняття «політична поведінка». Поведінковий підхід у політиці: основні школи та напрями (Дж. Б. Уотсон, Ч. Мерріам, Г. Лассуелл та ін.) Чиказька школа. Політична поведінка особистості в структурі політичного життя. Мотиви політичної поведінки. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники політичної поведінки людини. Типи політичних позицій особистості: активність, індиферентність, пасивність. Свідоме і несвідоме в політичній поведінці. Настрої, очікування, віра, установки, переконання як індикатор поведінкових реакцій.

Основні характеристики політичної поведінки: форми, спрямованість, інституціоналізація, керованість та ін. Форми політичної поведінки: реакція на політичні події, участь у політичних організаціях, професійна політична діяльність, пряма дія і ін. Типологія форм політичної поведінки А. Маршу: ортодоксальна, неортодоксальна поведінка, політичні злочини.

Політичний протест. Неучасть у політиці: абстенціонізм і абсентеїзм. Політичний екстремізм і тероризм. Основні методи діагностики і прогнозування політичної поведінки.

Політична участь: сутність, форми, типи, рівні, фактори. Право, мораль і політична культура як регулятори політичної участі. Оцінка і вимір політичної участі. Проблема ефективності політичної участі. Громадська участь.

Тема 11. Суб'єкти політичного процесу

Сутність політичної суб'єктності. Суб'єктивне і об'єктивне в політичному житті. Політична суб'єктність громадян (особистостей), політичних організацій, великих суспільних груп. Поняття суб'єктів політичного процесу. Політичні еліти і політичне лідерство.

Суб'єкти політичного процесу (представники законодавчої, виконавчої та судової влади та ін). Офіційні та неофіційні суб'єкти політики. Повноваження і відповідальність осіб та суб'єктів при здійсненні політичної діяльності.

Класифікація суб'єктів політичного процесу: індивідуальні, групові та інституційні суб'єкти політики. Особистість як суб'єкт політики. Взаємодія особистості і держави. Політико-правовий статус особистості.

Функціональні суб'єкти політики. Первинні та вторинні суб'єкти політики. Учасники політичного процесу: інститути держави і неофіційні структури.

Правлячі кола як безпосередні суб'єкти політики. Поняття «політична еліта». В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс як родоначальники елітології. Сучасні концепції еліт. Елітизм і демократія. Критика політичного елітизму.

Місце і роль політичної еліти в механізмах здійснення влади в різних політичних системах. Структура, функції і типологія політичних еліт. Типи еліт щодо обсягу владних повноважень (висока, низька), за структурою влади (централізована, дифузна); інтегральні типи еліт: правлячий клас, керуючий клас, владна еліта, номенклатура, лідерські групи. Контреліти. Циркуляція еліт.

Політична опозиція та її види: проурядова, нейтральна (центристська), непримиренна; системна, несистемна. Методи оцінки діяльності опозиції.

Поняття лідерства. Феномен лідерства в політиці. Лідери і лідерство. Теорії політичних лідерів і політичного лідерства.

Процесуальні аспекти політичного лідерства. Функції політичного лідерства. Способи легітимації влади як підстави класифікації лідерів у концепції М. Вебера. Сучасні класифікації політичного лідерства: Р. Такер, М. Херманн, Г. Лассуелл, Е. Еріксон та ін.

Політико-психологічні аспекти лідерства (Г. Лебон, З. Фрейд, Х. Ортега-і-Гассет, С. Московічі, В. Райх). Стилі лідерства.

Умови успішного політичного лідерства.

Тема 12. Представництво і вибори

Поняття виборів. Інститут виборів у політичній історії. Роль виборів у політичній системі сучасного суспільства. Вибори як формування органів демократичної політичної системи та легітимація влади. Функції виборів.

Виборчий процес. Виборче право. Правові засади виборів та виборчого процесу. Виборче право в політичній історії. Принципи виборчого права. Активне і пасивне виборче право. Виборчі цензи. Види виборів. Прямі та непрямі вибори. Президентські і парламентські вибори. Роль традиції у виборах.

Поняття виборчої системи, типи виборчих систем. Переваги і недоліки мажоритарної і пропорційної виборчих систем. Виборча квота. Виборчий поріг. Змішані види виборчих систем. Вплив виборчих систем на конфігурацію політичної системи: порівняльний аналіз.

Основні стандарти демократичних виборів.

Аналіз механізмів прямої демократії. Референдум як інститут безпосередньої демократії.

Виборча кампанія: етапи, технологія організації і проведення. Врахування інтересів і настроїв виборців. Порядок висування кандидатів на виборні посади. Роль ЗМІ у виборчих кампаніях.

Тема 13. Засоби масової інформації та комунікації у політичному процесі

Роль комунікації у політиці. Поняття засобів масової інформації та комунікації. Інформаційний простір. Місце ЗМІ в системі «людина-суспільство-політика». Основні типи комунікацій, ЗМІ в політичній комунікації. Медіаполітична система.

Види ЗМІ: преса, масові довідники, радіо, телебачення, кіно. Сучасні зміни засобів комунікації: розвиток супутникового зв'язку, кабельного радіо- і телебачення, електронних текстових комунікаційних систем (відео-, екранних і кабельних текстів), а також індивідуальних засобів накопичення та друкування інформації (касет, дискет, дисків, принтерів). Інтернет як засіб масової комунікації.

Відмінні риси ЗМІ: публічність, необмежене і надперсональне коло споживачів; наявність спеціальних технічних приладів, апаратури для передачі інформації; непряма, розділена в просторі і часі взаємодія комунікаційних партнерів; односпрямованість взаємодії від комунікатора до реципієнта, неможливість зміни їх ролей; непотійний, дисперсний характер аудиторії. Образи і символи в ЗМІ. Політична мова.

Форми власності на ЗМІ (державна, приватна, громадська, змішана) та їх вплив на стилі інформаційного впливу на аудиторію.

Політичні функції ЗМІ: інформаційна, освітня, контрольна, артикуляції та агрегування інтересів, функція соціалізації, функція критики, інноваційна, мобілізаційна функції.

Можливості політичного впливу ЗМІ. Способи розповсюдження інформації (послідовний та фрагментарний). Рациональні та ірраціональні аспекти впливу ЗМІ.

Інформаційна безпека держави і суспільства. Інформаційно-ідеологічне забезпечення діяльності органів державної влади і управління.

Тема 14. Політичний розвиток і модернізація української державності.

Поняття політичного розвитку. Критерії політичного розвитку. Основні умови політичного розвитку. Підвищення адаптованості політичної системи України до нових соціальних вимог.

Сутність та етапи політичної модернізації. Теорія модернізації. Дж. Локк, А. Сміт. Основні етапи розвитку. Шляхи модернізації суспільства та політичної системи. Ліберальний та консервативний напрямок вибору варіантів і шляхів модернізації. Теорія поліархії Р. Даля. Сучасне значення теорії модернізації. Два етапи перехідного процесу. Особливості модернізації в Україні.